DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)
20. februar 1997 *

I sag C-106/95,

angående en anmodning, som Bundesgerichtshof i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG)

mod

Les Gravières Rhénanes SARL,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 5, nr. 1, og artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1, og — den ændrede tekst — s. 77),

har

* Processprog: tysk.

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

sammensat af formanden for Fjerde Afdeling, J.L. Murray, som fungerende formand for Sjette Afdeling, og dommerne C.N. Kakouris (refererende dommer), P.J.G. Kapteyn, G. Hirsch og H. Ragnemalm,

generaladvokat: G. Tesauro
justitssekretær: fuldmægtig L. Hewlett,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) ved advokat Thor von Waldstein, Mannheim

— Les Gravières Rhénanes SARL ved advokat Fink von Waldstein, Mannheim

— den tyske regering ved afdelingschef Jörg Pirrung, Forbundsjustitsministeriet, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Pieter van Nuffel, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, bistået af advokat Hans-Jürgen Rabe, Hamburg,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 4. juli 1996 er afgivet mundtlige indlæg af Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) ved advokat Thor von Waldstein, af

Les Gravières Rhénanes SARL ved advokat Fink von Waldstein, af den græske regering ved konsulent hos statens advokat Vasileios Kontolaimos, som befuldmægtiget, og af Kommissionen ved Hans-Jürgen Rabe,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 26. september 1996,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 6. marts 1995, indgået til Domstolen den 31. marts 1995, har Bundesgerichtshof i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1, og — den ændrede tekst — s. 77, herefter »konventionen«), forelagt to spørgsmål om fortolkningen af konventionens artikel 5, nr. 1, og artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde.

2 Spørgsmålene er blevet rejst under en sag, der føres mellem en andelsforening for flod- og kanalskibsfart ved navn Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) (herefter »MSG«), der har hjemsted i Würzburg (Tyskland), og et fransk selskab, Les Gravières Rhénanes SARL (herefter »Gravières Rhénanes«), om erstatning for skade på et flod- og kanalmotorskib, som MSG ejer, og som var stillet til rådighed for Gravières Rhénanes ved en tidsbefragtningsaftale, der var indgået mundtligt mellem parterne.

3 Det fremgår af hovedsagens akter, at skibet i tiden mellem den 1. juni 1989 og den 10. februar 1991 blev anvendt i pendulfart, hovedsagelig til transport af grus. Med visse undtagelser fandt lastningen altid sted i Frankrig, mens losningen udelukkende fandt sted i Frankrig. MSG gjorde gældende, at det udstyr, Gravières Rhénanes benyttede under lossearbejdet, beskadigede skibet. Hovedsagen drejer sig om et beløb på 197 284 DM, som udgør forskellen mellem det beløb, Gravières Rhénanes' forsikringsselskab har udbetalt, og det beløb, MSG kræver betalt.

4 MSG anlagde sag ved Schiffahrtsgericht Würzburg under henvisning til, at denne ret var værneting i henhold til konventionens artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, da parterne gyldigt havde aftalt foreningens hjemsted, dvs. Würzburg, som opfyldelsessted og værneting.

5 Konventionens artikel 17, stk. 1, første og andet punktum, har følgende ordlyd:

»Såfremt parterne i tilfælde, hvor mindst én af dem har bopæl på en kontraherende stats område, har vedtaget, at en ret eller retterne i en kontraherende stat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, er alene denne ret eller retterne i den pågældende stat kompetente. En sådan aftale om retternes kompetence skal være indgået skriftligt eller mundtligt med skriftlig bekræftelse eller, inden for international handel, i en form, der er anerkendt af sædvanen på dette område, og som parterne har eller burde have kendskab til.«

6 Det er oplyst i forelæggelseskendelsen, at MSG efter kontraktforhandlingernes afslutning tilsendte Gravières Rhénanes en bekræftelsesskrivelse, som anvendt i handelsforhold, hvori følgende klausul var fortrykt:

»Opfyldelsessted og værneting er Würzburg«.

Værnetinget var også anført i MSG's fakturaer dels direkte, dels ved henvisning til konnossementsbetingelserne. Gravières Rhénanes gjorde ikke indsigelse mod bekræftelsesskrivelsen og betalte alle fakturaerne uden forbehold. Schiffahrtsgericht Würzburg antog sagen til realitetsbehandling.

7 Gravières Rhénanes indbragte sagen for Oberlandesgericht Nürnberg, som afviste den på grund af manglende international kompetence. MSG indgav derefter revisionsanke til Bundesgerichtshof.

8 Bundesgerichtshof fandt, at de franske domstole havde kompetence dels i henhold til den almindelige regel i konventionens artikel 2, stk. 1 (det sted, hvor sagsøgte har bopæl), dels i henhold til artikel 5, nr. 3 (det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået), og artikel 5, nr. 1 (det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes). Kontraktforpligtelserne i henhold til befragtningsaftalen skulle opfyldes i Frankrig, og MSG skulle stille skibet til rådighed på Gravières Rhénanes' hjemsted, som er beliggende i Frankrig. Der var efter Bundesgerichtshof's opfattelse to muligheder for at se bort fra, at sag skulle anlægges ved de franske domstole, og at antage, at de tyske domstole havde den internationale kompetence.

9 For det første kunne man betragte Würzburg som opfyldelsessted i konventionens artikel 5, nr. 1's forstand, da Würzburg var fastlagt som opfyldelsessted i den mundtlige aftale mellem parterne. I den konkrete sag var der tale om en »abstrakt« aftale i den forstand, at aftalen ikke tog sigte på at fastlægge det sted, hvor skyldneren skulle erlægge sin ydelse, men kun at fastlægge et værneting, uden at formkravene i konventionens artikel 17 var overholdt. Det eneste formål med en sådan aftale er således at tilsløre, at der er indgået en værnetingsaftale. I det foreliggende tilfælde skulle kontraktforpligtelserne under alle omstændigheder opfyldes i Frankrig, hvor losningen i alle tilfælde fandt sted.

10 Bundesgerichtshof fremhævede, at den omtvistede aftale om opfyldelsesstedet efter tysk ret var gyldigt indgået, men fandt det tvivlsomt, om sådanne »abstrakte« aftaler er gyldige i henhold til konventionen, da de rummer en fare for misbrug i form af en omgåelse af formkravene i konventionens artikel 17.

11 For det andet fandt Bundesgerichtshof, for det tilfælde, at en »abstrakt« aftale om opfyldelsesstedet må betragtes som ugyldig, at de tyske domstole kunne have kompetence til at pådømme sagen i henhold til konventionens artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde.

12 Herefter besluttede Bundesgerichtshof at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende spørgsmål:

»1) Skal en mundtlig aftale om opfyldelsesstedet (Bruxelles-konventionens artikel 5) også anerkendes, når den ikke har til formål at fastlægge det sted, hvor skyldneren skal erlægge sin ydelse, men alene tager sigte på — formløst — at fastlægge et bestemt værneting (en såkaldt 'abstrakt' aftale om opfyldelsesstedet)?

2) Såfremt Domstolen besvarer det første spørgsmål benægtende:

a) Kan en værnetingsaftale inden for international handel i henhold til konventionens artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, i 1978-affattelsen da også indgås på den måde, at den ene part ikke gør indsigelse mod en handlendes bekræftelsesskrivelse, som indeholder en fortrykt henvisning til afladerens eksklusive værneting, eller kræves der i hvert enkelt tilfælde en forudgående samstemmende vilje med hensyn til bekræftelsesskrivelsens indhold?

b) Er det tilstrækkeligt til, at der kan foreligge en værnetingsaftale i henhold til den nævnte bestemmelse, at de fakturaer, der er fremsendt af den ene part, til enhver tid har indeholdt en henvisning til transportørens eksklusive værneting og til de af ham anvendte konnossementsbetingelser, som ligeledes fastlægger det samme sted som værneting, og den anden part til enhver tid uden at gøre indsigelse har betalt fakturaerne, eller kræves der også på dette punkt en forudgående samstemmende vilje?«

Det andet spørgsmål

13 Med det andet spørgsmål, som skal behandles først, da det angår en enekompetence, ønsker den nationale ret reelt oplyst, om en værnetingsaftale i forbindelse med en mundtlig aftale inden for den internationale handel kan antages at være indgået i overensstemmelse med formkravene i konventionens artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, alene fordi den anden part i kontraktforholdet ikke har reageret på en bekræftelsesskrivelse i handelsforhold, som medkontrahenten har fremsendt, eller gentagne gange og uden at gøre indsigelse har betalt fakturaer,

når disse dokumenter indeholder en fortrykt angivelse af værnetinget, eller om der under alle omstændigheder skal foreligge en forudgående samstemmende vilje, således at der kun ses bort fra den skriftlige bekræftelse heraf.

14 Det bemærkes, at bestemmelserne i konventionens artikel 17 efter Domstolens praksis skal fortolkes strengt, for så vidt angår de deri opstillede betingelser, idet de både udelukker værnetinget ifølge det almindelige princip i konventionens artikel 2 om, at sag skal anlægges, hvor sagsøgte har bopæl, og de specielle værneting, som nævnes i artikel 5 og 6 (jf. domme af 14.12.1976, sag 24/76, Estasis Salotti, Sml. s. 1831, præmis 7, og sag 25/76, Segoura, Sml. s. 1851, præmis 6).

15 Med hensyn til den oprindelige affattelse af artikel 17 har Domstolen endvidere udtalt, at bestemmelsen som grundlag for kompetencevedtagelsen kræver en »aftale« mellem parterne, og at den ret, for hvilken sagen er forelagt, derfor først og fremmest må prøve, om den kontraktbestemmelse, som tillægger retten kompetence, faktisk har været genstand for parternes samstemmende vilje, som skal være udtrykt klart og præcist. Domstolen har desuden udtalt, at formkravene i artikel 17 skal sikre, at parternes vilje faktisk har været til stede (jf. Estasis Salotti-dommen, præmis 7, og Segoura-dommen, præmis 6).

16 For at tage hensyn til de særlige sædvaner og krav inden for den internationale handel blev der ved tiltrædelseskonventionen af 9. oktober 1978, jf. ovenfor, i artikel 17, stk. 1, andet punktum, indføjet et tredje tilfælde, hvorefter der inden for international handel gyldigt kan indgås en aftale om retternes kompetence i en form, der er anerkendt af sædvanen på dette område, og som parterne har eller burde have kendskab til.

17 Denne lempelse, som blev indført i artikel 17 ved tiltrædelseskonventionen af 1978 indebærer imidlertid ikke, at der ikke nødvendigvis skal foreligge en samstemmende vilje mellem parterne om en værnetingsklausul, idet det fortsat er et af formålene med bestemmelsen at sikre, at der reelt er opnået enighed mellem de berørte parter. Den svageste part i kontraktforholdet skal således beskyttes ved, at det undgås, at værnetingsklausuler, som kun én af parterne har indføjet i en kontrakt, ikke bliver bemærket.

18 Hvis man antog, at denne lempelse udelukkende angik formkravene i artikel 17, således at det kun var kravet om en skriftlig aftale, der blev fraveget, ville man se bort fra behovet for en uformel, enkel og hurtig fremgangsmåde inden for den internationale handel og fratage bestemmelsen en stor del af dens effektive virkning.

19 På baggrund af den ændring, der blev foretaget i artikel 17 ved 1978-tiltrædelseskonventionen, formodes der således at være kommet en samstemmende vilje i stand mellem de kontraherende parter om en værnetingsklausul, når der i den pågældende branche inden for den internationale handel findes handelssædvaner, som parterne har eller burde have kendskab til.

20 Det må herefter antages, at én af de kontraherende parters manglende reaktion eller partens tavshed over for en bekræftelsesskrivelse i handelsforhold, som er fremsendt af den anden part, og hvori der findes en fortrykt angivelse af værnetinget, samt den omstændighed, at én af parterne gentagne gange og uden at gøre indsigelse har betalt fakturaer fra den anden part, der indeholder en tilsvarende angivelse, kan udgøre en tiltrædelse af den omtvistede værnetingsklausul, hvis en sådan handlemåde er i overensstemmelse med en sædvane, der gælder inden for det område af den internationale handel, hvor parterne driver virksomhed, og hvis parterne har kendskab til eller burde have kendskab til sædvanen.

21 Det påhviler den nationale ret at afgøre, om den pågældende kontrakt er indgået inden for den internationale handel, og at efterprøve, om der består en sædvane i den branche inden for den internationale handel, som parterne driver virksomhed i, og om parterne faktisk har haft eller må formodes at have haft kendskab til sædvanen, men det tilkommer Domstolen over for den nationale ret at angive de objektive forhold, som er nødvendige for at træffe afgørelse herom.

22 Det må for det første antages, at en kontrakt, der på et område som Rhinskibsfarten er indgået mellem to selskaber i forskellige kontraherende stater, falder ind under den internationale handel.

23 Dernæst bemærkes, at spørgsmålet om, hvorvidt der består en sædvane, ikke skal afgøres i henhold til loven i én af de kontraherende stater. Om der består en sædvane, skal heller ikke afgøres i forhold til den internationale handel i almindelighed, men i forhold til den handelsbranche, inden for hvilken parterne driver virksomhed. Der består en sædvane inden for den pågældende handelsbranche, bl.a. når en bestemt handlemåde almindeligt og regelmæssigt følges af de erhvervsdrivende i branchen ved indgåelse af kontrakter af en bestemt type.

24 Endelig må de kontraherende parter antages faktisk at have haft kendskab til sædvanen eller formodes at have haft kendskab til den, bl.a. når de tidligere har haft forretningsforbindelse indbyrdes eller med andre parter i den pågældende sektor, eller når en bestemt handlemåde er tilstrækkelig kendt inden for sektoren — fordi den almindeligt og regelmæssigt følges ved indgåelse af en bestemt type kontrakter — til at kunne betragtes som en fast brug.

25 Det andet spørgsmål skal herefter besvares med, at konventionens artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, som ændret ved tiltrædelseskonventionen af 9. oktober 1978, skal fortolkes således, at en værnetingsaftale i forbindelse med en mundtlig aftale inden for den internationale handel må antages at være gyldigt indgået i henhold til bestemmelsen, når den anden part i kontraktforholdet ikke har reageret på en bekræftelsesskrivelse i handelsforhold, som medkontrahenten

har fremsendt, eller gentagne gange og uden at gøre indsigelse har betalt fakturaer, når disse dokumenter indeholder en fortrykt angivelse af værnetinget, hvis en sådan handlemåde er i overensstemmelse med en sædvane, der gælder inden for det område af den internationale handel, hvor de pågældende parter driver virksomhed, og hvis parterne har kendskab til eller burde have kendskab til sædvanen. Det påhviler den nationale ret at efterprøve, om der består en sådan sædvane, og om de kontraherende parter har haft kendskab til den. Der består en sædvane i en branche inden for den internationale handel, bl.a. når en bestemt handlemåde i almindelighed følges af de kontraherende parter, der driver virksomhed i branchen, ved indgåelse af kontrakter af en bestemt type. De kontraherende parter må antages at have haft kendskab til sædvanen, bl.a. når de tidligere har haft forretningsforbindelse indbyrdes eller med andre parter i den pågældende handelsbranche, eller når en bestemt handlemåde inden for branchen almindeligt og regelmæssigt følges ved indgåelse af kontrakter af en bestemt type, således at den kan betragtes som en fast brug.

Det første spørgsmål

26 Det første spørgsmål skal besvares for det tilfælde, at den nationale ret når frem til, at der i det konkrete tilfælde ikke foreligger en sædvane inden for den pågældende handelsbranche, som parterne havde eller burde have haft kendskab til, og dermed, at der ikke gyldigt er vedtaget en værnetingsklausul.

27 Med spørgsmålet ønsker den forelæggende ret i det væsentlige oplyst, om en mundtlig aftale om opfyldelsesstedet, som ikke har til formål at fastlægge det sted, hvor skyldneren faktisk skal erlægge sin ydelse, men alene at fastlægge et bestemt værneting, er gyldig i henhold til konventionens artikel 5, nr. 1.

28 Konventionens artikel 5, nr. 1, har følgende ordlyd:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

1) i sager om kontraktforhold, ved retten på det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes.«

29 I henhold til Domstolens praksis er denne kompetenceregel — der er en fravigelse af den almindelige regel om, at sag skal anlægges, hvor sagsøgte har bopæl — under hensyn til en hensigtsmæssig påkendelse af tvisten optaget i konventionen, fordi der i visse velafgrænsede tilfælde består en særlig snæver tilknytning mellem en tvist og den ret, som denne tvist kan indbringes for (dom af 6.10.1976, sag 12/76, Tessili, Sml. s. 1473, præmis 13).

30 Domstolen har endvidere fastslået, at opfyldelsesstedet for en kontraktforpligtelse også kan fastlægges ved aftale mellem parterne, og at aftalen vedrørende opfyldelsesstedet for forpligtelsen er tilstrækkelig til at skabe et værneting på samme sted i henhold til konventionens artikel 5, nr. 1, hvis kontrahenterne ifølge den lovgivning, der finder anvendelse, på de heri fastsatte betingelser kan udpege opfyldelsesstedet for en forpligtelse, uden at der gælder særlige formkrav (dom af 17.1.1980, sag 56/79, Zelger, Sml. s. 89, præmis 5).

31 Det bemærkes, at selv om parterne frit kan aftale et opfyldelsessted for kontraktforpligtelserne, som er et andet end det, der ville blive fastlagt efter den lov, der finder anvendelse på kontrakten, uden at de skal overholde bestemte formkrav, kan

de dog — på baggrund af det ved konventionen indførte system — ikke, med det ene formål at bestemme et værneting, fastlægge et opfyldelsessted, som ikke har nogen reel tilknytning til de faktiske kontraktforhold, og hvor kontraktforpligtelserne ikke kan opfyldes i henhold til kontraktvilkårene.

32 Grundlaget herfor er for det første ordlyden af konventionens artikel 5, nr. 1, hvorefter kompetencen tilkommer retten på det sted, hvor den kontraktforpligtelse, der ligger til grund for sagen, »er opfyldt eller skal opfyldes«. I denne bestemmelse opstilles således det faktiske opfyldelsessted for forpligtelsen som kompetencekriterium på grund af stedets direkte tilknytning til den ret, kompetencen tillægges.

33 For det andet må det antages, at en fastlæggelse af et opfyldelsessted, som ikke har nogen faktisk forbindelse med, hvad kontrakten reelt går ud på, bliver fiktiv og kun har til formål at fastlægge et værneting. En sådan værnetingsaftale er imidlertid reguleret i konventionens artikel 17, og der gælder dermed præcise formkrav for aftalen.

34 Er der indgået en sådan aftale, vil der således ikke alene ikke bestå en direkte tilknytning mellem tvisten og den ret, der skal pådømme den, men der vil også foreligge en omgåelse af artikel 17, hvorved der indføres en enekompetence uden hensyn til en mulig objektiv sammenhæng mellem det omtvistede retsforhold og den udpegede ret (jf. Zelger-dommen, præmis 4), som netop af denne grund kræver, at de strenge formkrav, der opstilles i artiklen, overholdes.

35 Det første spørgsmål skal herefter besvares med, at konventionen skal fortolkes således, at en mundtlig aftale om opfyldelsesstedet, som ikke har til formål at fastlægge det sted, hvor skyldneren faktisk skal erlægge sin ydelse, men alene at fastlægge et bestemt værneting, ikke reguleres af konventionens artikel 5, nr. 1, men af konventionens artikel 17 og kun er gyldig, når de betingelser, der er opstillet i sidstnævnte artikel, er opfyldt.

Sagens omkostninger

36 De udgifter, der er afholdt af den tyske og den græske regering og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Bundesgerichtshof ved kendelse af 6. marts 1995, for ret:

1) Artikel 17, stk. 1, andet punktum, tredje tilfælde, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse, skal fortolkes således, at en værnetingsaftale i forbindelse med en mundtlig aftale inden for den internationale handel må antages at være gyldigt indgået i henhold til bestemmelsen, når den anden part i kontraktforholdet ikke har reageret på en bekræftelsesskrivelse i handelsforhold, som medkontrahenten har fremsendt, eller gentagne gange og uden at gøre indsigelse har betalt fakturaer, når disse dokumenter indeholder en fortrykt angivelse af værnetinget, hvis en sådan handlemåde er i overensstemmelse med en sædvane, der gælder inden for det område af den internationale handel, hvor de pågældende parter driver virksomhed, og hvis parterne har kendskab til eller burde have kendskab til sædvanen. Det påhviler den nationale ret at efterprøve, om der består en sådan sædvane, og om de kontraherende parter har haft kendskab til den. Der består en sædvane i en branche inden for den internationale handel, bl.a. når en bestemt handlemåde i almindelighed følges af de kontraherende parter, der driver virksomhed i branchen, ved indgåelse af kontrakter af en

bestemt type. De kontraherende parter må antages at have haft kendskab til sædvanen, bl.a. når de tidligere har haft forretningsforbindelse indbyrdes eller med andre parter i den pågældende handelsbranche, eller når en bestemt handlemåde inden for branchen almindeligt og regelmæssigt følges ved indgåelse af kontrakter af en bestemt type, således at den kan betragtes som en fast brug.

2) Konventionen af 27. september 1968 skal fortolkes således, at en mundtlig aftale om opfyldelsesstedet, som ikke har til formål at fastlægge det sted, hvor skyldneren faktisk skal erlægge sin ydelse, men alene at fastlægge et bestemt værneting, ikke reguleres af konventionens artikel 5, nr. 1, men af konventionens artikel 17 og kun er gyldig, når de betingelser, der er opstillet i sidstnævnte artikel, er opfyldt.

Murray Kakouris Kapteyn

Hirsch Ragnemalm

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 20. februar 1997.

R. Grass

Justitssekretær

G.F. Mancini

Formand for Sjette Afdeling